

## QADIN CİNAYƏTKARLIĞININ PROFİLAKTİKASI

**Səidə Həsənzadə,**  
**hüquq üzrə elmlər doktoru, AMEA**  
**Hüquq və İnsan Haqları İnstitutunun**  
**aparıcı elmi işçisi.**  
 e-mail: saidahasan@gmail.com

**A**zərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına görə ölkə əhalinin 1 yanvar 2013-cü il tarixə olan sayı 9356.5 min nəfər olmuşdur. Əhalinin 4966.2 min nəfəri və ya 53.1%-i şəhər,

4390.3 min nəfər və ya 46.9%-i kənd yerlərində yaşamışdır. Ölkə əhalisinin 4648.8 min nəfərini və ya 49.7%-ni kişilər, 4707.7 min nəfərini və ya 50.3%-ni qadınlar təşkil etmişlər. Bu da onu göstərir ki, qloballaşma kontekstində cəmiyyətdə baş verən ciddi iqtisadi, siyasi, sosial və digər proseslər nəticəsində kənd əhalisinin sayı tədricən şəhər əhalisinin sayına yaxınlaşdığı halda, qadınların sayı son illər kişilərin sayını üstələmişdir. Əhalinin orta gözlənilən ömür uzunluğu ölkə üzrə 73.9 il olduğu halda, kişilərin ömür uzunluğu 71.3 il, qadınların ömür uzunluğu 76.6 il təşkil etmişdir. Bu da dünyanın bir çox inkişaf etmiş ölkələri ilə müqayisədə orta ömür yaşının ölkəmizdə əhəmiyyətli dərəcədə art-

*Beynəlxalq hüquqda qadınların hüquqlarının qorunması və müdafiəsinə xüsusi diqqət yetirilir. Bu problemlə bağlı milli hüquq sistemində də bir çox təşkilati-hüquqi tədbirlər həyata keçirilmişdir. İndiyədək bu problem beynəlxalq cinayət hüququnun tələbləri fonunda öz həllini tapmayıb. Qadın və uşaqların hüquqlarının pozulması ilə bağlı lazımı tədbirlər görülməli və beynəlxalq hüquq tərəfindən pislənilməlidir. Müstəqillik illərində hərbi vəziyyət zamanı ekstremal şərait üçün ən zəruri hüquqi aktların qəbulu üçün baza yaradılmışdır. Bu sənədlərin hər biri toxunulmuş məsələləri tənzimləyir və qadınların təhlükəsizliyinin və hüquqlarının müdafiəsinin müəyyən aspektlərinin təmin edilməsində mühüm rol oynayır.*

*Ölkəmizdə qadınların hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin gücləndirilməsi sahəsində məqsədyönlü və sistemli şəkildə həyata keçirilən tədbirlər müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan, qadın hüquqlarını xarakterizə edən xüsusiyyətlərin öyrənilməsi aktualdır. Bu səbəbdən də bu gün qadınla kişi arasındakı fərqlərin genetik, bioloji, fizioloji və hüquqi kontekstdə öyrənilməsi, qadınlara məxsus hüquqlar kompleksinin dəqiq müəyyənləşdirilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir.*

*Məqalədə ən son elmi metod və metodologiyaların tətbiqi ilə qadınlara insan kateqoriyası kimi yeni konsepsiyası verilmişdir və onların sosial rolu göstərilmişdir. Bu səbəbdən qadın cinsinin fərdiliyinə, qadınların hüquq və azadlıqlarına dair beynəlxalq standartların müəyyən edilməsi, habelə dövlətin daxili hüquq sistemində təsbit edilməsi son dərəcə vacibdir. Məqalədə qadınları kompleks şəkildə səciyyələndirən xüsusiyyətlər araşdırılmış və bu məsələyə baxılması üçün yeni üsullar tətbiq edilmiş, qadın cinayətlərinin statistikasını verilmişdir.*

**Açar sözlər:** profilaktika, statistika, digər göstərir.  
 cinayətkarlıq, ailə, qadın, uşaq.

Təhlil edilən dövrdə ölkə əhalisinin sa-



yında əmək qabiliyyətli insanların ümumi sayı 6473.6 min nəfər təşkil etmişdir. Bunun da 3263.5 min nəfəri və ya 50.4%-i kişilərin, 3210.1 min nəfəri və ya 49.6%-i qadınların payına düşür. Bütün bunlar onu göstərir ki, ölkədə dinamik şəkildə inkişaf edən tərəqqi ölkə əhalisinin sosial həyatında qadınların rolu əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlmiş, ölkənin ictimai-siyasi, sosial və iqtisadi həyatında onların rolu artmışdır. Təhlillər göstərir ki, ölkədə illik əhali artımı bu dövrdə 119.5 min nəfər və ya hər min nəfərə düşən artım 13 nəfər, doğulanların sayı ildə 174.5 min nəfər və ya hər min nəfərə 19 nəfər təşkil etmişdir. Bu dövrdə rəsmi nikahların sayında əvvəlki illərə nisbətən azalma baş vermişdir. Ümumiyyətlə, hər min nəfərə düşən nikahların sayı əvvəlki illə müqayisədə təxminən 1.1% azalmışdırsa, boşananların sayı 2013-cü ildə 0.4 nəfər artmışdır. Buna münasib olaraq ölkədə hər min nəfərə düşən boşananların sayı faiz etibarlı ilə cüzi də olsa, artmağa meyilli olmuşdur.[1, 12-34]

Təhlil edilən dövrdə dövlət həyatında, cəmiyyətdə və ailə münasibətlərində baş verən müsbət proseslər ayrı-ayrı təzahürlərə, sosial və kriminal proseslərə bu və ya digər dərəcədə öz təsirini göstərmişdir. Baş verən dəyişikliklər ailədə, o cümlədən qadınlar və uşaqlar tərəfindən törədilən cinayətlərin dinamikasında özünü göstərir. Məlumatlarından görünür ki, 1990-cı ildə 1075, 1991-ci ildə 935, 1992-ci ildə 670, 1993-cü ildə 727, 1994-cü ildə 902, 1995-ci ildə 1171, 1996-cı ildə 1172, 1997-ci ildə 1339, 1998-ci ildə 1296, 1999-cu ildə 1102, 2000-ci ildə 1180, 2001-ci ildə 1693, 2002-ci ildə 2419, 2003-cü ildə 2217, 2004-cü ildə 2358, 2005-ci ildə 2520, 2006-cı ildə 2675, 2007-ci ildə 2505, 2008-ci ildə 2573, 2009-cu ildə 2665, 2010-cu ildə 2318, 2011-ci ildə 2074, 2012-

ci ildə 1677, 2013-cü ildə isə 1012 cinayət hadisəsi qadınlar tərəfindən törədilmişdir. Strukturuna görə qadınlar tərəfindən törədilən cinayətlərin 36.1%-i dələduzluq, 14.1%-i sağlamlığa qəsdən yüngül zərər vurmaq, 8.6%-i oğurluq, 7.7%-i insan alveri, 4.9%-i narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi, 3.9%-i xuliqanlıq, 1.4%-i qaçaqmalçılıq və qalanları digər növ cinayətlərə aid olmuşdur. Açılması təmin edilmiş cinayət işləri üzrə kriminal əməllərin 92.9%-i insan alveri, 61.4%-i fahişəliyə cəlb etmə, 25%-i dələduzluq, 10%-i qaçaqmalçılıq, 7.7% xuliqanlıq, 4.5%-i sağlamlığa yüngül zərər vurma, 3.8%-i oğurluq olmaqla qadınlar tərəfindən törədilmişdir. [1, 29- 30]

Təhlillərdən aydın olur ki, qadınlar tərəfindən törədilən cinayətlərin sayı ən az 213 hadisə olmaqla 1992-ci ildə, ən çox isə 2675 cinayət hadisəsi olmaqla 2006-cı ildə baş vermişdir. Məhkumluğun vəziyyəti təhlil edilərkən aydın olur ki, 1990-cı ildə 451, 1991-ci ildə 441, 1992-ci ildə 213, 1993-cü ildə 392, 1994-cü ildə 551, 1995-ci ildə 775, 1996-cı ildə 780, 1997-ci ildə 965, 1998-ci ildə 777, 1999-cu ildə 709, 2000-ci ildə 810, 2001-ci ildə 1293, 2002-ci ildə 1659, 2003-cü ildə 1146, 2004-cü ildə 1319, 2005-ci ildə 1272, 2006-cı ildə 1392, 2007-ci ildə 1380, 2008-cı ildə 1368, 2009-cu ildə 1189, 2010-cu ildə 1673, 2011-ci ildə 866, 2012-ci ildə 717, 2013-cü ildə isə 911 nəfər qadın müxtəlif cinayət əməlləri törətdiklərinə görə ölkənin məhkəmə orqanlarının hökmləri ilə müxtəlif cəzalara məhkum edilmişlər. Göründüyü kimi, məhkum edilmiş qadınların ən az sayı 213 nəfər olmaqla 1992-ci ildə, ən çox sayı isə 1392 nəfər olmaqla 2006-cı ildə məhkum edilmişdir. Bütün bunlara müvafiq olaraq qadınlar tərəfindən törədilən cinayət hadisələri adam-



başına düşən hadisələrin sayına və adambaşına düşən məhkumluq göstəricilərinə mü-tənasib olaraq artmış və ya müvafiq olaraq azalmışdır. Qadınlar tərəfindən törədilən oğurluq, dələduzluq, narkotik vasitələrin satışı, qəsdən adam öldürmə, qəsdən bədənə xəsarət yetirmə, insan alveri kimi cinayətlərin artması tendensiyası müşahidə edilmişdir.

Son illər ölkədə ilk dəfə olaraq qadınlar tərəfindən törədilən narkotik cinayətlərin sayı azalmağa meyl etsə də, lakin onlar tərəfindən törədilən xuliqanlıq və dələduzluq kimi cinayətlərin intensiv surətdə artması müşahidə edilmişdir. Xuliqanlıq hərəkətlərinin baş verməsində sərxoşluğa meyilli qadınların rolu fəaldırsa, dələduzluqla məşğul olan qadınların bu fəaliyyətə təhrik edilməsində kişilərin rolu əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Ümumiyyətlə, təhlil edilən dövrdə qadınlar tərəfindən törədilən cinayətlərin ümumi kütləsinin yarısından çoxu oğurluq, soyğunçuluq, quldurluq, dələduzluq və s. bu kimi tamah niyyəti ilə törədilən cinayətlər kateqoriyasına aid olmuşdur. Bu da, bazar münasibətlərinə keçid şəraitində işsizliyin və yoxsulluğun artması kontekstində qadınların müxtəlif yollarla özgə əmlakını talamağa sövq edilməsi kimi özünü göstərir və cinayətlərin mühüm səbəblərindən biri kimi çıxış edir. Qeydə alınmış cinayətlərin və cinayət törətmiş şəxslərin struktur göstəricilərinə görə təhlili göstərir ki, 2010-cu ildə məişət zəminində törədilən 1480 cinayət hadisəsinin 1157-i döymə, 208-i qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vurma, 33-ü qəsdən sağlamlığa az zərər vurma, 30-u qəsdən adam öldürmə və ya adam öldürməyə cəhd, 9-u işgəncə vermə və s. bu kateqoriyadan olan cinayət əməllərinə aid olmuşdursa, 2011-ci ildə məişət zəminində törədilən 1782 cinayət hadisəsinin 1324-ü döymə, 313-i qəsdən sağlamlığa yüngül zə-

rər vurma, 53-ü qəsdən sağlamlığa az zərər vurma, 39-u qəsdən adam öldürmə və ya adam öldürməyə cəhd, 11-i qəsdən sağlamlığa ağır zərər vurma, 6-ı işgəncə vermə əməllərinə aid olmuşdur.

Görülmüş müəyyən kompleks tədbirlər nəticəsində 2012-ci ilə məişət zəminində baş verən hadisələrin sayı azalmış və bu qəbildən olan cəmi 1327 hadisə qeydə alınmışdır. Bunlardan da 375 hadisə qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vurma, 49-u qəsdən sağlamlığa az zərər vurma, 27-i qəsdən adam öldürmə və ya adam öldürməyə cəhd, 10-u qəsdən sağlamlığa ağır zərər vurma və s. kimi cinayət əməllərinə aid olmuşdur. Təhlillər göstərir ki, kişi və qadın hüquqlarının bərabər olması konstitusion norma kimi təsbit edilməsinə baxmayaraq, işsizlik, yoxsulluq, sərxoşluq və digər amillər münasibətlərdə qadının rolunu fəallaşdırır. Bu gün Azərbaycan qadınının işləməyən, bütün gününü sərxoşluğa və tüfeyliyə sərf edib, ailəyə qayıtdıqda isə öz həyat yoldaşına və ya ailənin digər üzvlərinə qarşı zorakılıq edən, onları fasiləsiz olaraq incidən, təhqir edən, alçaldan kişilərin “şiltaqlıqları”na dözmək niyyətinin olmadığı müşahidə edilməkdədir. “Səbir kasası” dolan qadınlar, həyat yoldaşlarını qətlə yetirməkdən belə çəkinmirlər. 2010-cu ilin ilk on ayı ərzində öz ərinə öldürən qadınların sayı 30-u keçmişdir. Oxşar vəziyyət 2014-cü ilin birinci yarım illiyində də müşahidə edilməkdədir. Bu dövrdə zorakılığa dözməyərək, ərin öldürülməsi faktları artmağa meyilli olmuşdur.

Qəsdən adam öldürmə və adam öldürməyə cəhd hadisələri ilə əlaqədar olaraq 2010-cu ildə 39, 2011-ci ildə 30, 2012-ci ildə isə 27 hadisə məhz məişət şəraitində – evdə, ailədə törədilmişdir. 2012-ci ildə törədilmiş cinayətlər üzrə zərər çəkmiş 10391 nəfərin 3759 nəfərini və ya 36,2%-ni, 2013-cü ildə 18565



nəfər zərər çəkmiş şəxsin 5110 nəfəri (364 nəfər ölmüşdür) və ya 27.5%-i qadınlar, 634 nəfəri və ya 3.4%-i yetkinlik yaşına çatmamış şəxslər təşkil etmişlər.

Təhlillər göstərir ki, 2012-ci ildə məhkum edilmiş 1677 qadının 22 nəfəri qəsdən adam öldürmə və qəsdən adam öldürməyə cəhd, 92 nəfər xuliqanlıq, 211 nəfəri tamah motivi ilə, o cümlədən oğurluq, soyğunçuluq, quldurluq, dələduzluq, 45 nəfər narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə məşğul olduğuna görə, 22 nəfər yol-nəqliyyat hadisələri törətdiklərinə görə məsuliyyətə cəlb edilmişlər. Təhlillər göstərir ki, 14-18 yaşlı uşaqlar arasında 1995-ci ildə 23, 2000-ci ildə 15, 2005-ci ildə 27, 2008-ci ildə 16, 2009-cu ildə 28, 2010-cu ildə 25, 2011-ci ildə 1, 2012-ci ildə 18, 2013-cü ildə isə 16 nəfəri yetkinlik yaşına çatmamış qız uşaqları olmuşlar. Bu uşaqlar içərisində hər iki valideyni olan və ailə tərbiyəsi almış uşaqlar əhəmiyyətli dərəcədə artmış, işləməyən, oxumayan və qrup formasında törədilən cinayətlər içərisində qızlar tərəfindən törədilən kriminal əməllərin sayı artmışdır. Bir fakta diqqət yetirmək əhəmiyyətlidir ki, 1996-cı ilə 393, 2000-ci ildə 186, 2005-ci ildə 56, 2008-ci ildə 61, 2009-cu ildə 86, 2010-cu ildə 60, 2011-ci ildə 62, 2012-ci ildə 45, 2013-cü ildə isə 51 nəfər qadın yalnız narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar olaraq cinayət əməlləri törətdiklərinə görə məsuliyyətinə cəlb edilmişdir. [2]

İqtisadi sahədə cinayət törətmiş məhkumların sayında qadınlar 1995-ci ildə 8.3%, 2000-ci ildə 8.4%, 2005-ci ildə 4.1%, 2008-ci ildə 12.6%, 2009-cu ildə 8%, 2010-cu ildə 7.1%, 2011-ci ildə 7.4%, 2012-ci ildə 8.6%, 2013-cü ildə isə 9.2% təşkil etmişdir. Müvafiq olaraq həmin dövrdə məhkum olunmuş qadınların sayı da mütənasib qaydada

artmağa meyilli olmuşdur. Təhlillər göstərir ki, 2012-ci ildə birinci instansiya məhkəmələrinə daxil olan 164283 sənədin 1264-ü qadınların evdən köçürülməsinə, 1138-i evə köçürməyə, 39213-ü aliment alınmasına dair olmuşdur. Əgər birinci instansiya məhkəmələrinin icraatına 2005-ci ildə daxil olan 8727 iş ailə münasibətləri ilə əlaqədar mübahisələrə aid olmuşdursa, bu rəqəm artaraq 2012-ci ildə 17074 təşkil etmişdir. Bunlardan 10063-ü nigah müqaviləsi, 1035-i atalıq faktının tanınması, 5144-ü ailə münasibətlərinin digər məsələləri ilə əlaqədar olan mübahisələrə aid olmuşdur. Bu da onu göstərir ki, ailə və nigah münasibətləri ilə əlaqədar olaraq məhkəmə mübahisələrinin sayı sürətlə artmaqdadır. Vətəndaşlıq vəziyyətinin akt qeydiyyatının olmamasına dair məhkəmələrdə 2005-ci ildə 325, 2008-ci ildə 312, 2009-cu ildə 319, 2010-cu ildə 242, 2011-ci ildə 268, 2012-ci ildə 346, 2013-cü ildə 412 iddia qaldırılmış və ya iddiaların sayı ildən-ildə artmışdır. Bu da onun göstərir ki, ailə və nikah münasibətlərində maarifləndirmə tədbirlərinin gücləndirilməsinə böyük zərurət vardır. Təhlillər göstərir ki, bu qəbildən olan iddialar daha çox rayon və kənd yerlərində yaşayan şəxslər tərəfindən verilir. Ailə münasibətlərinin və mübahisələrinin məhkəmədən kənar, ağsaqqalların və ictimai təşkilatların rolu ilə həll edilməməsi nəticəsində, eləcə də münasibətlərin vaxtında qarşısının alınmaması üzündən ailələr dağılır, bəzən insanların həyatına son qoyulur, qətlə yetirilən kişi ölür, qadın həbsxanaya düşür və nəticədə ailə bütünlüklə dağılır, uşaqlar kimsəsiz qalır və müxtəlif hüquq pozuntularına yol verilməklə cəmiyyətin özündə ziddiyyətlər kəskinləşməyə və dərinləşməyə meyilli olur. Təcrübə göstərir ki, ailə münasibətləri birdən-birə baş vermir. Mübahisələr və muna-



qişələr uzun müddət davam edir. Tərəflər müxtəlif hüquq-mühafizə, hakimiyyət və idarəçilik orqanlarına, məhkəmələrə müraciət edirlər. Son vaxtlar hətta müxtəlif televiziya və radio kanalları da belə münaqişələrə silsilə şəkildə verilişlər həsr etməyə həvəs göstərirlər. Müəyyən ailələrdə münaqişələr əsasən həll edilsə də, bəzən münaqişələr ailələrin dağılmasına gətirib çıxarır. Münaqişələrin ağır nəticələr verməsi halları da vardır. 25 may 2014-cü il tarixdə Masallı rayonunun Qəriblər kəndində illər uzununu ərinin zülmünə və zorakılığına məruz qalan üç uşaq anası Q. nəhayət ki, onu bıçaqla qətlə yetirməklə ərinin fasiləsiz vəamansız zülmünə son qoymuş, özünü polis orqanlarına təslim etmişdir. İllər uzununu davam edən bu zorakılıq hərəkətləri barədə ailə üzvləri, kənd ictimaiyyəti, hüquq-mühafizə orqanları kifayət qədər məlumatlı olsalar da, səmərəli profilaktiki tədbirlərin görülməməsi ağır nəticələr vermişdir. Münaqişəli ailələrin uçotu çox vaxt tam aparılmır. Onlarla səmərəli profilaktiki tədbirlər həyata keçirilmir. İctimaiyyətin bu problemə münasibətində laqeydlilik müşahidə edilir. Mövcud olan imkanlardan heç də tam, sona qədər və səbirlə istifadə edilmir.

Uşaqların və qadınların hüquqlarının etibarlı şəkildə qorunmaması, ailədaxili münaqişələrin şiddətlənməsinə və son nəticədə ailələrin dağılmasına gətirib çıxarır. Əgər şəhər mühitində ictimai nəzarətin zəifliyi üzündən belə münaqişələr çox vaxt uğursuzluqla nəticələnirsə, rayon və kənd yerlərində münaqişələrin “ağsaqqallar” tərəfindən həllində tarixi ənənələr öz müsbət rolunu oynayır. Təəssüf ki, belə müsbət təcrübədən az istifadə edilir. Hüquqi baxımdan çevik mexanizmlərin olmaması və bu sahəyə birbaşa gündəlik diqqətin həyata keçirilməməsi

üzündən boşanmalar şəhər yerində daha çox artmaqdadır. Qanunvericilik eyni cinsdən olan şəxslərin evlənməsini qadağan etmir. Əxlaqsızlıq, əyyaşlıq, fahişəlik cəmiyyətdə az da olsa, müəyyən yer tutsa da, hələ ki sözün geniş mənasında ciddi qınaqla üzləşmir. Bütün bunlar ailə münasibətlərində müəyyən böhran vəziyyətinin yaranmasına əlverişli şərait yaradır. Ailə cəmiyyətin özəyi olmaqla, ər-arvad arasında sabit ictimai birlik kimi hüquqi, əxlaqi, psixoloji, bioloji, təsərrüfat, estetik, məişət dəyərləri əsasında formalaşan ittifaq kimi müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Mütərəqqi ictimai-siyasi quruluşlarda ailənin cəmiyyətin təşəkkülündə və inkişafında əvəzsiz rolu yüksək dəyərləndirilir. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında (maddə 17) ailənin cəmiyyətin əsas özəyi kimi dövlətin xüsusi himayəsində olduğu təsbit olunmuşdur [3, 10].

İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqları baxımından, ailə münasibətlərinin yaranması, möhkəmlənməsi, nikahın qeydi və xitam verilməsinin prinsipləri, ailə münasibətlərinin iştirakçılarının hüquq və vəzifələri, dövlət orqanlarının bu sahədəki əsas vəzifələri, vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydə alınmasının hüquqi kontekstdə tənzimlənməsi 28 dekabr 1999-cu il tarixli Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi tərəfindən həyata keçirilir [4, 4-7].

Son illərdə Məcəlləyə müvafiq dəyişikliklər və əlavələr edilməklə, o, daha da mükəmmələşdirilmiş, təkmilləşdirilmiş və beynəlxalq hüquq normalarına uyğunlaşdırılmışdır. İnsan hüquq və azadlıqlarına xüsusi önəm verildiyi müstəqillik illərində Azərbaycan qadınının hüquqları sferası, sözün əsl mənasında, əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirilmiş, ailədə və cəmiyyətdə qadınların rolu artmışdır.



Bu gün çox hörmətli və nüfuzlu ailələr, nəsillər hər birimizin qürur yerinə çevrilmişdir. Çox təəssüf ki, mənfi hallar da az deyildir. Vaxtilə milli-mənəvi dəyərlərimizə uyğun olaraq öz həyat yoldaşına özündən yüksək “təbəqə” kimi baxan, ona müticəsinə təbəçilik göstərən, ailə münasibətlərində ərin şəriksiz üstünlüyünü qəbul edən Azərbaycan qadını, son illər cəmiyyətdə gedən qlobal proseslər kontekstində ciddi dəyişikliklərə məruz qalmış, cəmiyyətdə və ailədə bir tərəfdən onun fəallığı son dərəcə artmış, digər tərəfdən isə ailə münasibətlərində, az da olsa, tənəzzül prosesləri sürətlənmişdir. İndi qadın nəinki öz həyat yoldaşından bərabərlik və üstünlük istəyir, habelə cəmiyyətdən daha geniş hüquqlar, vəzifələr, mövqelər tələb edir. Təəssüf ki, bəzi qadınların daha çox azadlığı, daha çox sərbəstliyi onların istədiyini etməyə hesablanır. “Açıq cəmiyyət” ənənələrinə sürətlə uyğunlaşmaq istəyən qadın özünə sərbəst olaraq həyat tərzini seçir, xaricə sərbəst gedir, özünə müsbət imic formalaşdırmağa çalışır. Bununla yanaşı və təəssüf ki, o, həm də milli adət-ənənələrimizə uyğun olmayan həyat tərzinə tədricən öyrəşir, sevgisində daha “müstəqil” olmağa çalışır. Bu gün çox-arvadlılıq və çoxsevçilik, çoxərlik və ya çoxməşuqluluq kimi mənfi hallara cəmiyyətdə az da olsa, rast gəlmək mümkündür. Kütləvi informasiya vasitələrinə konkret bir dövr ərzində diqqət yetirilərsə, dediklərimizə dair onlarla fakta rast gəlmək mümkündür. Belə münasibətlərin son nəticəsi bəzən ağır cinayətlərə gətirib çıxarır. Başqa qadınlarla nikahsız münasibətlərin, nikahdan kənar gizli əlaqələrin bir gün üstü açıldıqda isə qətilər baş verir. Ən yaxşı halda isə boşanan tərəflərin nəticə etibarilə ailələri dağılır, tələlər çox vaxt pozulur və uşaqlar sahibsiz qalırlar [5, 34-40].

Mövcud qanunvericilik və hüquq-mühafizə sistemi bu münasibətləri ədalətli tənəzzim etməyə yetərli deyil. Eyni zamanda, təəssüf hissi ilə qeyd edilməlidir ki, cəmiyyətimizdə bütün bu proseslərin diqqətlə, elmi cəhətdən öyrənilməsi, bu münasibətlərin nizama salınması, düzgün məcraya yönəldilməsi istiqamətində işlər o qədər də səmərəli və effektiv aparılmır. Ailələrin dağılmasının səbəbi fəlakət baş verdikdən sonra öyrənilməyə başlanır ki, bu zaman da artıq hər şey gec olur, müsbət nəticə vermir və ailələrin dağılmasına gətirib çıxarır. İnsan alveri cinayətlərində, uşaqlara qarşı törədilən müxtəlif kriminal əməllərdə, fahişəliyə cəlb etmədə qadınların rolu az da olsa artmaqdadır. Bununla belə son illər qadınlara qarşı törədilən zorakılıq cinayətləri də çoxalmışdır. Yalnız 2009-cu ildə qeydə alınmış cinayətlər üzrə zərərçəkən 11851 nəfərin 5248 nəfəri və ya 44%-i, ölənlərin 1235 nəfərin 303 nəfəri və ya 24.5%-i, baş vermiş qətl hadisələrində ölənlərin 192 nəfərin 70 nəfəri və ya 36.4%-i qadınlar olmuşlar. 2009-cu ildə insan alveri ilə bağlı qeydə alınmış 320 cinayət faktının 325 şəxs tərəfindən törədildiyi müəyyən edilmişdir [6, 39]. Bunlardan 5 nəfəri və ya 1.6%-i yetkinlik yaşına çatmayan şəxslər, 188 nəfəri və ya 60.1%-i qadın, 6 nəfəri və ya 1.9%-i xarici ölkə vətəndaşları olmuş, 9 cinayət və ya 2.9%-i əvvəllər məhkum olunmuş şəxslər tərəfindən təkrar törədilmişdir. Əgər Bakı şəhərində 2008-ci ildə insan alveri ilə sıx bağlı olan 220 fakt, o cümlədən onlardan 48 fakt bilavasitə insan alveri, 163 fakt fahişəliyə cəlb etmə və ya əxlaqsız yuvalar saxlama olmuşdursa, 2009-cu ildə insan alveri ilə sıx bağlı olan qeydə alınmış 143 faktın 38-i bilavasitə insan alveri, 103 fakt fahişəliyə cəlb etmə və ya əxlaqsız yuvalar saxlama əməllərinə aid olmuşdur. Bu da keçən ilin



eyni dövrünə nisbətən insan alveri ilə sıx bağlı olan cinayətlərin 77 və ya 35 %, insan alveri cinayətlərinin 10 və ya 20.8%, fahişəliyə cəlbətmə və ya əxlaqsız yuvalar saxlama isə 60 və ya 36.8% azalmışdır. 2008-ci ildə bu qəbildən olan cinayətlərin açılma faizi 96.4% olmuşdursa, 2009-cu ildə 93.3% olmuş və ya bu cinayətlərin açılması vəziyyəti pisləmişdir. 2009-cu ildə qeydə alınmış insan alveri ilə sıx bağlı olan cinayətlərdən 83-ü və ya 59.3% cinayət, o cümlədən insan alveri cinayətlərindən 28-i və ya 96.6% cinayət, fahişəliyə cəlbətmə və ya əxlaqsız yuvalar saxlama cinayətlərindən 52-si və ya 49.1% cinayət, qadınlar tərəfindən 6-sı və ya 4.3% cinayət xarici ölkə vətəndaşları, 5-i və ya 3.6% cinayət əvvəllər məhkum olmuş şəxslər tərəfindən törədilmişdir. Bunlardan 1-i və ya 0.7% cinayət törədərəkən yetkinlik yaşına çatmayan şəxslər olmuşlar [6, 39-40].

Yetkinlik yaşına çatmayan 250-yə qədər gənc qızın cinayət törətməsi, yetkinlik yaşına çatmayanlar arasında qrup alında sərxoşluq və narkomanlıq zəminində törədilən cinayətlərin artması müşahidə edilir. Ailə himayəsindən məhrum olan və valideynləri olmayan yetkinlik yaşına çatmayanlar tərəfindən törədilən cinayətlər artmağa meyillidir. Ümumiləşmələr göstərir ki, 2001-ci ildən sonra 400-ə qədər qadın adam oğurluğunun, 1000-dən çox qadın isə insan alverinin qurbanı olmuşdur.

Məhkum edilən qadınların ümumi cinayətkarlıqda payı 5.6%-dən 9.7%-ə qalxmışdır. Əgər 2000-ci ildə məhkəmədə baxılan ümumi işlərin 2260-ı aliment tələbi ilə əlaqədar olmuşdursa, 2009-cu ildə bu rəqəm 3 dəfədən çox artaraq 7526 olmuş, ailə münasibətlərinə dair məhkəmələrdə baxılan iddiaların sayı 11192 təşkil etmişdir. Bunlardan 552-si atalıq

faktının tanınmasına, 662-si övladlığa götürmə və ya onun ləğvi, 113-ü valideynlik hüququndan məhrum etmə, 42-si valideynlik hüququnun məhdudlaşdırılması, 2297 iş isə ailə münasibətlərinin digər məsələlərinə aid olmuşdur. Göründüyü kimi əvvəlki illə müqayisədə məhkəmələrdə nikah müqavilələrinin pozulması və etibarsız hesab edilməsi, atalıq faktının müəyyən edilməsi, valideyn hüquqlarından məhrum etmə, valideynlik hüquqlarının məhdudlaşdırılması sahəsində iddialar da əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Bütün bunlar onu göstərir ki, ailədaxili münasibətlər heç də asan yolla getmir, mübahisə və münaqişələrin artması ildən-ilə yüksələn xətt üzrə inkişaf edir. Yalnız bunu göstərmək kifayətdir ki, 2009-cu ildə məhkəmələrə daxil olmuş sənədlərdən 20220-si aliment alınmasına, 1048 iş isə nikah münasibətlərinin pozulması ilə əlaqədar olaraq evə köçürməyə dair olmuşdur [6, 71].

Bütün bu təhlillər göstərir ki, Azərbaycan Respublikasında 22 iyun 2010-cu il tarixdə "Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun qəbul edilməsi, beynəlxalq öhdəliklərdən qaynaqlansa da, lakin ailədaxili zorakılığın qarşısının alınması istiqamətində səylərin birləşdirilməsinə zərurət yaratmışdır. Bu gün ölkədə ailəyə və qadına münasibətdə aparılan düzgün siyasət problemlərin həll edilməsində və qanun pozuntularının qarşısının alınmasında ailənin, o cümlədən ananın rolunun artmasına böyük tələbat yaradır. Bu isə cəmiyyətdə bütün qüvvələrin bu istiqamətdə səfərbər edilməsinə, ailənin rolunun artırılmasının olduqca əhəmiyyətli olduğunu bir daha təsdiq edir.

Məişət zəminində qadın cinayətkarlığının artması cəmiyyətdə və sosial mühitdə qadının rolunun və hüququnun genişləndirilməsi,



mühüm sosial tənzim etmə institutu kimi adət və ənənələrin ciddi dəyişikliyə uğraması, işsizlik və yoxsulluğun artması, mənəvi-əxlaqi dəyərlərin tənəzzülü, psixoloji sarsıntılar, kütləvi informasiya vasitələrində yabançı meyllərin təbliği, kişi nüfuzunun get-gedə aşağı düşməsi nəticəsində ənənəvi ailə başçısı rolunun azalması, ağsaqqallıq institutunun şəhər mühitində zəif işləməsi, ailə münacişələrinin maddi çətinliklər və yoxsulluq üzündən artması, hüquq mühafizə sistemində profilaktiki tədbirlərin tədricən zəifləməsi və digər çoxsaylı səbəblər bu kateqoriyadan olan kriminal əməllərin artmasına şərait yaradır. Buna görə də məişət zorakılığına qarşı mübarizədə ailənin və cəmiyyətdə qadının rolunun artırılması olduqca zəruri və aktualdır. [7, 587-588; 8, 56-60; 9 23-27; 10, 1-17]

“Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında” Azərbaycan Respublikasının yeni Qanunu bu sahədə problemin hüquqi tənzimlənməsi, xüsusilə belə zorakılıqların qarşısının alınması sahəsində ən mükəmməl normativ-hüquqi aktlardan biridir. Hər şeydən əvvəl qanun ilk dəfə olaraq “məişət zorakılığı”na, onun ayrı-ayrı növlərinə aydınlıq gətirmişdir. Göstərmişdir ki, məişət zorakılığı dedikdə, yaxın qohumluq münasibətlərindən birgə və ya əvvəllər birgə yaşamaqlarından sui-istifadə etməklə, bir şəxsni digər şəxsə qarşı qəsdən fiziki və mənəvi zərər vurmaya başa düşülür. Bu zorakılığın fiziki, psixi, cinsi, iqtisadi və s. formaları fərqləndirilir. Qanun məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində əsas prinsipləri müəyyən edərək, bu zaman insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsinə, qadınlara qarşı ayrıseçkiliyin qadağan olunmasına, şəxsi və ailə həyatına müdaxilənin yolverilməzliyinə, konfidentziallığa riayət edilməsinə, zərərçəkmiş şəxslərin pozulmuş hüquqlarının bərpasına, bu

sahədə dövlət və qeyri-dövlət qurumlarının qarşılıqlı əməkdaşlığına xüsusi önəm verir.

Ən müsbət cəhətlərdən biri də ondan ibarətdir ki, qanunvericilik yolu ilə məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində kompleks tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur. Bu tədbirlərin növləri, o cümlədən hüquqi, sosial, qabaqlayıcı və digər tədbirlər sistemi müəyyən edilmiş, təşkilati-hüquqi formalar təkmilləşdirilmişdir. Məişət zorakılığı barədə ərizə və müraciətlərin baxılması və həll edilməsi qaydasını nəzərdə tutan yeni meyarları dövlət orqanlarının əsas vəzifələrini konkret olaraq müəyyənləşdirmişdir. Bu zaman cinayət-prosessual qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tədbirlərlə yanaşı, bu məzmunlu şikayətlər üzrə məişət zorakılığı ilə bağlı dövlətin görməli olduğu vəzifələrin sistemi konkretləşdirilmişdir. Qanunun icrası ilə bağlı ölkə prezidenti, cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə kompleks tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur. Bu sahədə məlumat bankının, reabilitasiya mərkəzlərinin, sığınacaqların, digər yardım mərkəzlərinin yaradılması, beynəlxalq və qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsi istiqamətində nəzərdə tutulan tədbirlər heç şübhəsiz öz faydalı nəticələrini verəcəkdir. Son illərin təcrübəsi göstərir ki, məişət zorakılığı sahəsində profilaktiki tədbirlərin gücləndirilməsi cəmiyyətdə ailənin və qadının nüfuzunun yüksəldilməsinə mühüm təsir göstərəcəkdir. Cəmiyyətin əsas özəyi olan ailə özündə qadın və uşaqla yanaşı, həm də kişiləri birləşdirməklə, əslində bütün cəmiyyəti əhatə edir.

Ailədaxili münacişələr yetkinlik yaşına çatmayanların tərbiyəsini pozur, onların gələcək taleyini şübhə altında qoyur. Belə münacişələr ailəni pozur, sərxoşluğa, narkomanlığa, tamah və zorakı cinayətlərin artmasına münbit şərait yaradır, əmək məhsul-



darlığına mənfi təsir göstərir, cəmiyyətdə stabillik vəsakitliyi pozur. Psixoloji sarsıntılar, əsəb gərginliyi, intihar və qətilər yaradır. Ailəsi xoşbəxt olmayan cəmiyyətin mahiyyət etibarilə özünün xoşbəxtliyi mümkün deyildir. Buna görə də son illər ailə münafişələrinə qarşı mümkün olan bütün profilaktiki tədbirlərin görülməsinə diqqət artırmaqdadır. Bu gün ailə və qadın problemləri ciddi surətdə, vaxtaşırı olaraq, sistemli şəkildə öyrənilməli və onların düzgün istiqamətə yönəldilməsi üçün qətiyyətli tədbirlər görülməlidir. Bu problemə qadının, ailənin, uşağın problemləri kimi yox, cəmiyyətin və Azərbaycan dövlətinin problemləri kimi baxmaq zəruridir. Ailədaxili münafişələrin və mübahisələrin hüquqi tənzimlənməsi hər şeydən əvvəl qadın hüquqlarının və azadlıqlarının qorunması, etibarlı müdafiəsi və mühafizəsi problemlərinə diqqətin artırılmasını prioritet kimi qarşıya qoyur.

Cəmiyyətin özəyini təşkil edən ailənin, habelə qadın və uşaqların hüquq və azadlıqlarının qorunmasına, mənafelərinin gözlənilməsinə diqqət artırılmalı, təşkilati-hüquqi tədbirlər və bu istiqamətdə dövlət idarəçiliyinin səmərəliliyinin və effektivliyinin artırılmasına xüsusi diqqət yetirilməsi vacibdir. Yalnız belə olduqda bu sahədə uğurlar əldə etmək mümkündür. Buna görə də aşağıdakılara diqqət yetirilməsi təklif olunur:

– Ailə, Qadın və Uşaq problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin statusu artırılmalı, Komitənin rayon və şəhərlərdə, habelə regionlarda müvafiq səlahiyyətli qurumlarının yaradılması zəruridir;

– ölkədə ailə, qadın və uşaq problemlərinin elmi-nəzəri tədqiqini mütəmadi olaraq tədqiq edən, öyrənən və müvafiq tövsiyələr verən xüsusi qurumun – elmi şöbənin, elmi mərkəzin və ya ailə problemləri institutunun

yaradılması məsələsi nəzərdən keçirilməlidir;

- ailə, qadın və uşaq hüquqlarının müdafiəsini təmin edən qanunların daha da təkmilləşdirilməsi və onun beynəlxalq hüquq normalarına implementasiyası istiqamətində tədbirlər görülməlidir;

- beynəlxalq səviyyədə müsbət təcrübə öyrənilməli və tətbiq edilməlidir;

- ailə, qadın və uşaq hüquqlarının pozulması ilə bağlı vəziyyət vaxtaşırı olaraq təhlil edilməli, səbəb və şərait öyrənilməli, profilaktiki tədbirlərin gücləndirilməsinə diqqət artırılmalıdır;

- kütləvi informasiya vasitələrində, xüsusilə televizyalarda və radiolarda ailə, qadın və uşaq hüquqları sahəsində maarifləndirici və hüquq təbliğati xarakterli verilişlərin təşkilinə diqqət artırılmalıdır;

- cəmiyyətdə ailə, qadın və uşaq problemlərinin hüquqi, fəlsəfi, psixoloji, sosioloji baxımdan elmi-nəzəri tədqiqinə xüsusi yer ayrılmalıdır.

#### İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Azərbaycanda qadınlar və kişilər, Bakı, 2013.
2. “Reyting” qəzeti. Bakı, 23 yanvar 2011-ci il.
3. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, Hüquq ədəbiyyatı, 2011.
4. Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi. Bakı, Hüquq ədəbiyyatı, 2011.
5. Zahidov B.S. Qısqanclıq motivi ilə qəsdən adam öldürmə, onun cinayət-hüquqi və kriminoloji problemləri. Bakı, Hüquq ədəbiyyatı, 1998.
6. Azərbaycanda cinayətkarlıq və hüquqpozmalar. Bakı, 2010.
7. Кримнология. М., «Норма», 2010.
8. Aile Şurası “Aile ve Yoksulluk” bildirişləri. Ankara. 18-20 Mayıs 2004.
9. Qadın hüquqları: beynəlxalq və milli qanunvericilikdə. Bakı, 2002.
10. Ailə Məcəlləsinin yozumu. Bakı, “Qappoliqraf”, 2005.



**О ПРОФИЛАКТИКЕ ЖЕНСКОЙ ПРЕСТУПНОСТИ****Саида Гасанзаде**

Международное право особенное внимание уделяет охране и защите прав женщин. В связи с этой проблемой в национальной правовой системе также проведено множество организационно-правовых мероприятий. До сих пор эта проблема не нашла своего решения в свете требований международного уголовного права. По поводу нарушения права женщин и детей должны быть предприняты необходимые меры и осуждение международным правом.

В годы независимости была создана база самых необходимых нормативно-правовых актов для экстремальных условий в период военного положения. Каждый из этих документов, регулирует вопросы и выполняет важную роль в области обеспечения отдельных аспектов безопасности и защиты прав женщин. Меры целенаправленно и системно проводимые в нашей стране в сфере усиления защиты прав и свобод женщин имеют исключительно важное значение.

С этой точки зрения, исследование особенностей, характеризующих права женщин, носит актуальный характер. По этой причине, на сегодняшний день исследование различий между женщинами и мужчинами с генетической, биологической, физиологической и правовой точки зрения, а также четкое определение системы прав, принадлежащей женщинам имеет очень важное значение. В статье, с творчеством применяя новейшие научные методы и методологии было дано новое понятие женщины, как представителя человеческого вида. Была указана социальная роль женщины, как представителя человеческого вида.

По этому исключительно важное значение имеет установление международных стандартов индивидуальности женского пола, прав и свобод женщин, а также закрепление их во внутренней правовой системе государства. В статье были исследованы особенности, в комплексе характеризующие женщин и применены новые методы рассмотрения данного вопроса, а также дана статистика о женской преступности.

**Ключевые слова:** профилактика, статистика, преступность, семья, женщина, ребенок.

**ABOUT PREVENTION OF WOMAN'S CRIME****Saida Hasanzada**

The international law pays a particular attention to protection and defence of women and children rights. In connection with this problem in the national law system the numerous organization – law measures have been undertaken. Up to now this problem has not found its solution in the light of the requirements of international criminal law. As regards to violation of women and children rights there should be undertaken the measures and condemned by the international law.



Systematical and complex measures have been implemented in the determining of the wide system of the woman rights and freedoms, in the implementation of the norms of international law to national legal norms after restoring the state independence of Azerbaijan.

The Azerbaijan Republic Constitution has been accepted by referendum way, the rights and freedoms have been reflected in law documents. The creation of the national law system anew and forming of the mechanisms of defence continue today. In the system of this law the systematic work has been carrying out for reflectine the rights and freedoms of women in the national legislation according to international law. In the article the documents and referred the investigation work. For the first time the typical features of the rights of women have been shown in the article.

The investigation of this problem proves that this problem has not been researched on the scientific level. In the article have been shown basic elements of the project of law about woman rights and the project of law have been presented to the experts. In the article has been clarified the urgent problems of the rights of women in the international and national law have and the offers given. It is possible to say by assurance the article is important as the investigation of the woman rights and freedoms.

**Key words:** prevention, statistics, crime, family, woman, child.

## KADIN SUÇLARININ ÖNLENMESİ

**Saida Hasanzadeh**

Uluslararası hukuk, kadın haklarının korunmasına ve korunmasına özel önem vermektedir. Bu sorunla bağlantılı olarak ulusal hukuk sisteminde birçok kurumsal ve yasal önlem alınmıştır. Şimdiye kadar bu sorun, uluslararası ceza hukukunun gerekleri ışığında çözülmedi. Kadın ve çocuk hakları ihlallerine karşı gerekli tedbirler alınmalı ve uluslararası hukuk tarafından kınanmalıdır. Bağımsızlık yıllarında sıkıyönetim sırasındaki aşırı koşullar için en gerekli yasal işlemlerin kabul edilmesi için bir temel oluşturuldu. Bu belgelerin her biri gündeme getirilen konuları düzenlemekte ve kadınların güvenliğinin ve haklarının korunmasının belirli yönlerinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Ülkemizde kadın hak ve özgürlüklerinin korunmasını güçlendirmek için alınan maksatlı ve sistemli tedbirler son derece önemlidir. Bu bağlamda, kadın haklarının özelliklerinin incelenmesi önemlidir. Bu nedenle günümüzde kadın ve erkek arasındaki farklılıkları genetik, biyolojik, fizyolojik ve yasal bağlamda incelemek, kadın hakları kompleksini net bir şekilde tanımlamak önemlidir.

Makale, kadınları en son bilimsel yöntem ve metodolojilerin uygulanmasıyla yeni insan kategorisi kavramıyla tanıstırıyor ve toplumsal rollerini gösteriyor. Bu nedenle kadının bireyselliği, kadın hak ve özgürlükleri için uluslararası standartların oluşturulması ve bunların devletin iç hukuk sisteminde yer alması son derece önemlidir. Makale, kadınları karmaşık bir şekilde karakterize eden özellikleri incelemekte, bu konuyu ele almak için yeni yöntemler uygulamakta ve kadın suçlarına ilişkin istatistikler sunmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** önleme, istatistik, suç, aile, kadın, çocuk.

